

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՐԵՏԱ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ՍՈՖՅԱ ՔԵՐՈԲՅԱՆ

**ՆԱԽԱԳԾԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՃԱՆԱԶՈՂԱԿԱՆ  
ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑ***DOI: 10.24234/journalforarmenianstudies.v2i65.117***ԱՄՓՈՓՈՒՄ**

Հոդվածում քննարկված են նախագծային ուսուցման տեսական-գործնական հարցեր: Հիմնավորված է նախագծային ուսուցման կարևորությունը 21-րդ դարի հմտությունների և սովորողների կարողունակությունների ձևավորման չափորոշչային պահանջների շրջանակներում: Վերլուծված են նախագծային ուսուցման նպատակները, սկզբունքները, իրականացման ձևերը, ուսուցչի գործառույթները: Նկարագրված է Կոտայքի մարզի Բալահովտի միջնակարգ դպրոցում իրականացված նախագծային աշխատանքի օրինակ: Բնութագրված են աշխատանքի բովանդակությունը, ընթացքը, քայլաշարը, հիմնական ուղղությունները, վերջնարդյունքները:

*Բանալի բառեր և արտահայտություններ. նախագծային աշխատանք, համագործակցություն, ճանաչողական կարողություններ, Բալահովտի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցի, 21-րդ դարի հմտություններ, ֆասիլիտատոր ուսուցիչ, աշխատանքի քայլաշար, կրթական վերջնարդյունքներ, կարողունակություններ:*

**ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ**

Ժամանակակից աշխարհում փոխվել են կրթական տարածքի ըմբռնման վերաբերյալ ավանդական պատկերացումները: Այսօր արդեն բնական, կենսական, մարդկանց կողմից կառուցված տարածքները և թվային միջավայրերն ընկալվում են որպես համապարփակ ուսումնառության միջավայր՝ ներառելով համամարդկային

մշակույթի, գիտության և դրանց յուրացման համար ՏՀՏ-ների հասանելիության ռեսուրսները, ներառականության, հավասարության, փոխգործունեության և համագործակցության սկզբունքները, որն արդեն չափորոշային պահանջ է: Մեզ շրջապատող աշխարհը, այսպիսով, կրթական տարածք է, որում սովորողը կարող է սխալվել, փորձարկել, ստուգել, ծանոթանալ, իր փորձով ճանաչել աշխարհն ու գիտելիք ստեղծել: Ուստի կարևորվում են այն մեթոդներն ու տեխնոլոգիաները, որոնք նպաստում են շրջապատող աշխարհում խնդիրներ տեսնելուն, լուծման համար գիտելիք ձեռք բերելուն ու նոր գիտելիքը կիրառելուն: Իսկ դրա համար կարևոր է աշխատանքի նախնական պլանավորումն ու մտադրության իրականացման համար քայլերի հաջորդականության սահմանումը, այսինքն՝ **աշխատանքի նախագծումը:**

Հաշվի առնելով կրթության կիրառական ուղղվածության և իրական կյանքի պահանջներին համապատասխանության, սովորողների ուսումնահետազոտական գործունեության կարողությունների զարգացման հրամայականը՝ Հանրակրթության պետական չափորոշիչը սահմանում է. «7-12-րդ դասարաններում յուրաքանչյուր աշակերտ տարեկան իրականացնում է առնվազն մեկ ուսումնական նախագիծ՝ իր ընտրած առարկայից կամ առարկաներից» (**Հանրակրթության պետական չափորոշիչ, 2021**):

### ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդվածը պատրաստվել է «Վիզուալ Հայաստան» զարգացման հիմնադրամի նախաձեռնած [«Հանրակրթական դպրոցների տեխնիկական վերագինում»](#) մրցութային ծրագրի՝ 2023-2024 ուստարվա 1-ին կիսամյակում չորս շաբաթ տևողությամբ կատարված «Իմ համայնքը» ընդհանուր խորագրով նախագծային աշխատանքի շրջանակներում: Նախագծին մասնակցել են Կոտայքի մարզի Բալախովտի միջնակարգ դպրոցի 7-րդ դասարանի աշակերտները, որոնց կատարած *«Բալախովտ գյուղի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցին»* խորագրով նախագծային աշխատանքը հաղթող ճանաչվեց մրցույթում, և Բալախովտի միջնակարգ դպրոցը այն 40 դպրոցներից մեկը դարձավ, որը նվեր ստացավ վերջին

սերնդի ինտերակտիվ սմարթ-էկրան (<https://visualarmenia.org/40-smarth-ekran-40-hanrkrthakan-dproci%E2%80%A4-haytni-en-vizual-hayastan-zargacman-himnadrami-baregortcakan-mrcuyth-tcragri-haghtoghnerah/uncategorized/>):

Աշխատանքային նյութերի ամբողջական փաթեթը գետեղված է համապատասխան էլեկտրոնային կայքում ([https://drive.google.com/drive/folders/1R4jdB\\_5cdr-7SYVnjYBxCDyAH9W3tx98](https://drive.google.com/drive/folders/1R4jdB_5cdr-7SYVnjYBxCDyAH9W3tx98)):

Հոդվածը շարադրված է վերլուծահամադրական մեթոդով: Նախագծային աշխատանքի նկարագրությունն արված է Հանրակրթության պետական չափորոշի՝ սովորողների կարողունակություններին և ակնկալվող վերջնարդյունքներին ներկայացվող պահանջների համատեքստում:

### ՔՆՆԱԼԿՈՒՄ

Արդի հայերենի բացատրական բառարանում «նախագիծ» բառի իմաստային մի քանի մեկնաբանություններից առանձնացնենք հետևյալը. «4. Աշխատության՝ ստեղծագործության և այլն, նախնական և ընդհանուր պլան, որի մեջ տրվում է շարադրանքի՝ կառուցվածքի ընդհանուր բնութագրությունը, 4. Դիտավորություն, մտադրություն» (Աղայան Է., 1976): Բառի իմաստային տիրույթում, այսպիսով, նախագիծը մեկնաբանվում է որպես ստեղծագործական աշխատանքի նախնական պլան, որում արտահայտվում են աշխատանքի մտահղացման և քայլաշարի իրականացման բովանդակային բաղադրիչները:

Նախագծային ուսուցման նախահիմքերը դրվել են ամերիկացի փիլիսոփա, մանկավարժ Ջոն Դյուիի գաղափարներում: Նրա մանկավարժական դրույթներում արտահայտված են ուշագրավ մոտեցումներ, որոնք բնորոշ են նախագծային ուսուցմանը: Ջ. Դյուին ճանաչողական տեսության շրջանակներում կիրառում է փոխներգործուն /interactive/ եզրույթը, որի շրջանակներում շեշտում է պրոբլեմային իրավիճակը և դրա լուծման քայլաշարը: Իր «Ժողովրդավարությունը և կրթությունը» հոդվածում նա առաջ է քաշում արդյունավետ ուսուցման իր մոտեցումը. դպրոցը պետք է դառնա լաբորատորիա, իսկ աշակերտներին պետք է իրավունք ընձեռել ժողովրդավարական որոշումներ կայացնելու: «Արդյունավետ ուսուցման

նշանաբանը կյանքին մասնակցելն է և ոչ թե նախապատրաստումը: Դպրոցը երեխաներին պետք է սովորեցնի ոչ թե **ինչ մտածել, այլ ինչպես մտածել»** (Վարդումյան Ս., 2005): Ուսուցիչների առաջնային պարտականությունն է աշակերտներին ներգրավել սոցիալական և միջանձնային առավել կարևոր խնդիրների քննարկումների մեջ: Ջ. Դյուիի առաջարկած դասարանն ըմբռնվում է որպես աշակերտների փոքր, պրոբլեմներ լուծող խմբեր, որոնք փնտրում են իրենց սեփական պատասխանները: Համագործակցային վարքագիծը մարդկային գործունեության հիմքն է, որի վրա կարող են ստեղծվել և ղեկավարվել ժողովրդավարական համայնքները (Վարդումյան Ս., 2005):

Ուսումնական նախագծային աշխատանքը հետազոտություն է, որի շրջանակներում մասնակիցները որոնում են լուծում պահանջող պրոբլեմային իրավիճակներ, ձևակերպում են հիմնահարցը, հավաքագրում, մշակում և գնահատում են հիմնահարցին առնչվող տպագիր, էլեկտրոնային փաստերն ու տվյալները, աշխատում են ՏՀՏ-ներով, որոշումներ ընդունում, լուծումներ առաջարկում: Աշխատանքի ընթացքում սովորողները նաև քննարկումներ ու բանավեճեր են նախաձեռնում, հանդիպում են խնդրով շահագրգիռ տարբեր կառույցների ներկայացուցիչների հետ: Աշխատանքը նպաստում է ձեռք բերված գիտելիքները կենսական իրավիճակներում դիտարկելուն և կիրառելուն: Նախագծային աշխատանքը ճանաչողական կարողությունների զարգացման միջոց է: Դրանք մարդու իմացական այն որակներն են, որոնք ձևավորվում են շրջապատող աշխարհի զգայական ընկալման, պատկերացումների ձևավորման, տեսական մտածողության և պրակտիկ գործունեության արդյունքում՝ ապահովելով գիտելիքների արդյունավետ յուրացումը: Ճանաչողական կարողությունների շնորհիվ մարդն ուսումնասիրում է իրեն շրջապատող աշխարհը, վերլուծում նրանում իրականացող երևույթներն ու գործընթացները, արտահայտում իր գնահատողական, հուզական-արժեքային վերաբերմունքը: Այդ կարողությունները ձեռք են բերվում ճանաչողական ակտիվ գործունեության արդյունքում փաստերի, երևույթների, իրադարձությունների համարժեք ընկալման, վերլուծության, համադրման, կապերի և օրինաչափությունների

գիտակցման, փաստարկման, առկա գիտելիքների հիման վրա նոր իրողությունների ըմբռնման, ռեֆլեքսիայի, ստեղծագործական գործունեության ճանապարհով: Մտագործունեության արագությունը, ճկունությունը, գործունեության նպատակահարմար եղանակների ընտրությունը, գիտելիքների համարժեք և ճիշտ կիրառումը, ցանկացած իրավիճակում աշխատանքի մի ձևից մյուսին անցումը, արագ փոփոխվող պայմաններին հարմարումը, գործնական կարողությունների դրսևորումը, հաղորդակցումը, պլանավորումը, կանխատեսումը, տեղեկության նկատմամբ քննադատական մոտեցումը, համակարգումը, գնահատումը, ընդհանրացումը, փաստարկված եզրահանգումներ անելը, բանավիճելու մշակույթն այն կարևոր հատկանիշներն են, որոնք հանրակրթության վերջնարդյունք են՝ կարևոր ու անհրաժեշտ հարափոփոխ աշխարհում բնականոն կենսագործունեության համար: Սովորողների ճանաչողական կարողությունների զարգացման առումով կարևորվում է քննադատական մտածողության զարգացումը՝ որպես ժամանակակից աշխարհում տարաբնույթ իրողությունների նկատմամբ անձի իմացական և հուզաարժեքային վերաբերմունքի դրսևորման կարևոր պայման և միջոց: Դ. Հալփերնը նշում է. «Քննադատական մտածողությունը նախկինում ձեռք բերված գիտելիքների գնահատումն է, որը ներառում է փաստերի տիրապետումը, համակողմանի դիտարկումը, կողմնորոշումները և մտածական գործընթացների իրականացման հմտությունները» (Halpern D., 2013):

Նախագծային ուսուցման նպատակն է սովորեցնել սովորել, խթանել հետազոտական աշխատանքը, զարգացնել ստեղծագործական միտքը, նպաստել կենսական փորձի ձեռքբերմանը, կյանքում գիտելիքների կիրառմանը, լուծել կյանքում հանդիպող խնդիրներ: Այսօր սովորողը ցանկանում է հասկանալ իր գործողությունների նպատակը, գիտելիքների նշանակությունն այդ նպատակների նվաճման համար, կանխատեսել արդյունքը և դրա կարևորությունը կյանքում, այլապես նա չի գիտակցի և համոզվի, թե ինչու է սովորում, որտեղ և ինչպես պետք է կիրառի յուրացված գիտելիքները:

**Նախագծային ուսուցման սկզբունքներ են՝**

- այն պետք է լինի մասնակցային. ընթացքն ու որոշումը պետք է լինեն երեխայի ընկալմանը մատչելի. ուսուցիչը օգնող է և ոչ թե թելադրող,
- աշխատանքը չպետք է համեմատելու, հանդիմանելու, նախատելու միջոց դառնա. պետք է գնահատել յուրաքանչյուրի վաստակը. կարևոր են թիմային աշխատանքի հմտությունը, մասնակցայնությունը, փոխըմբռնումն ու կենսական հարցերի վրա ուշադրության սևեռումը,
- նախագծային աշխատանքի համար պետք է հստակ, չափելի նպատակներ դնել ու վերջնարդյունքներ սահմանել:

Ըստ բովանդակության՝ նախագծային աշխատանքը կարող է լինել ներառարկայական՝ մեկ ուսումնական առարկայի շրջանակում, միջառարկայական՝ երկու և ավելի առարկաների ինտեգրմամբ, վերառարկայական՝ համապիտանի, վերառարկայական, առանցքային, ընդհանրական կարողունակությունների զարգացման համատեքստում: Ըստ տևողության՝ նախագծային աշխատանքը կարող է լինել կարճաժամկետ, օրինակ՝ 1-2 շաբաթ, և երկարաժամկետ՝ մեկ ամիս, մեկ կիսամյակ տևողությամբ: Ըստ ուսումնական թեմաների ուսումնասիրության և յուրացման ընթացքի՝ լինում է ընթացիկ և ամփոփիչ: Ըստ մասնակիցների քանակի՝ նախագծային աշխատանքը կարող է լինել անհատական, խմբային:

Նախագծային աշխատանքի թեման պետք է հասարակական հնչեղություն ունենա, լինի արդիական, խնդրահարույց, բխի սովորողների կյանքից և նրանց հուզող խնդիրներից. Ջոն Դյուին այն համոզումն ուներ, որ մտքերը կարևոր և արժեքավոր են միայն այն դեպքում, երբ օգնում են կենսական խնդիրներ լուծելու և բարելավելու մարդկանց կյանքը: Ըստ նրա՝ դպրոցի առաջնահերթությունը սովորողներին կենսական կարևոր խնդիրների քննարկումների մեջ ներգրավելն է: «Դպրոցը նախևառաջ հասարակական ինստիտուտ է: Ուստի համարում եմ, որ ուսուցումը կյանքի գործընթաց է, ոչ թե նախապատրաստում ապագա կյանքին: ...Իսկական կրթությունը տեղի է ունենում այն ժամանակ, երբ երեխայի կարողություններն արթնանում են այն հասարակական իրավիճակների պահանջների ազդեցությամբ, որոնցում երեխան հայտնվում է: Այդ պահանջներ ստիպում են նրան գործել որպես հասարակության անդամ» (Դյուի Ջ., 2013):

Նախագծային ուսուցման մեթոդաբանության մեջ կարևոր են ոչ միայն ստացված արդյունքը, այլև բուն գործընթացը, համագործակցության մթնոլորտը, ընդհանուր արդյունքի համար պատասխանատվությունը, մասնակցությունը, նոր գիտելիք ձեռք բերելու ճանապարհը: Ձևավորվում են ինքնուրույն և համատեղ աշխատանքի մշակույթ, թիմային մտածողություն: Սովորողները կարողանում են կանխատեսել, պլանավորել քայլերի հաջորդականությունը, գիտակցել գիտելիքի կիրառական նշանակությունը՝ այն կապելով իրենց կենսափորձի հետ:

Նախագծային ուսուցման հիմքում ընկած է սովորողի ճանաչողական հմտությունների, տեղեկատվական տարածքում կողմնորոշվելու, քննական և ստեղծագործական մտածողության զարգացումը, որոնք կարևոր են ուսումնական տարբեր առարկաներին առնչվող և իրական կյանքում հանդիպող խնդիրների լուծման համար: «Վերախմաստավորելով մեր համատեղ ապագայի հեռանկարները» խորագրով ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի՝ ի նպաստ կրթության հանրային նոր համաձայնագրի մեջ ուսումնական ծրագրերում շեշտը դրվում է էկոլոգիական, միջմշակութային և միջառարկայական ուսուցման վրա, որը խրախուսում է սովորողների համար գիտելիքի հասանելիությունն ու նրանց կողմից դրա վերարտադրությունը՝ միաժամանակ զարգացնելով քննական և կիրառական կարողությունները (Reimagining Our Futures Together, 2021, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707/PDF/379707eng.pdf.multi>):

Փաստաթղթում նախանշված են 21-րդ դարի կրթության գերակա ուղղությունները՝ հիմնված միջառարկայական, խնդրահենք, համագործակցային ուսուցման, ուսումնական ծրագրերում էկոլոգիական, միջմշակութային որոնելի, փոխանցելի գիտելիքների վրա: 21-րդ դարի հմտությունների թվում են նաև՝ լինել նախաձեռնող, կրեատիվ, մասնակցային, ակտիվ, համագործակցել թիմային աշխատանքում, պատասխանատու լինել արդյունքի համար, իր կարծիքը ձևավորել, անդրադարձ կատարել և դրսևորել համապատասխան վարք, կարողանալ անդրադառնալ ու արձագանքել շուրջը կատարվող իրադարձություններին, տեսնել հիմնախնդիրներ և փորձել առաջարկել լուծումներ:

Ուսումնական նախագծերում պետք է ներառվեն այն խնդիրները, որոնք

առնչվում են իրական կյանքին. վավերականությունը մեծացնում է սովորելու դրդապատճառները: Ուսումնական նախագիծը նշանակալի արդյունք կունենա, եթե սովորողները հանրային հնչեղության, համայնքային նշանակության, առարկայական, շոշափելի թեմաներով նախագծեր իրականացնեն, աշխատանքի արդյունքը ներկայացվի դպրոցի լսարանին, համայնքին: Նախագծի վերջնական արդյունքի հանրային ներկայացման հեռանկարը ձևավորում է դրա նկատմամբ պատասխանատվություն: Նախագծային ուսուցմամբ ձեռք բերվող գիտելիքի հանրային արժևորումը զգալիորեն բարձր է:

Նախագծային աշխատանքի ընթացքում փոխվում է ուսուցչի դերը. նա պետք է հրաժարվի դասարանի նկատմամբ ավանդական վերահսկողությունից, վստահի սովորողներին և խրախուսի նրանց ազատությունն ու ինքնուրույնությունը: Ֆասիլիտատոր ուսուցիչը ձևավորում է դրդապատճառներ, խրախուսում է սովորողների ինքնուրույն աշխատանքը և համագործակցությունը, ստեղծում է ուսումնական ռեսուրսների բազա, ուղղորդում որոնելու տեղեկատվական աղբյուրներ, օգնում ձևակերպելու նախագծի թեման և հիմնահարցը, առաջարկում աշխատանքի ձևեր, քայլաշար, ձևավորում խմբեր, կառավարում է ամբողջ գործընթացը, խթանում համաչափ ներգրավվածությունը, մղում է շարունակաբար կատարելու անդրադարձ:

Վերոնշյալ մոտեցումները մենք կյանքի ենք կոչել **«Բալանսովիտ գյուղի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցին»** խորագրով նախագծային աշխատանքում:

**Հիմնախնդիրը՝** ուսումնասիրել, թե ինչու է նախկինում գործող հոգևոր-մշակութային կարևոր կառույցն այսօր մոռացության մատնված, և առաջարկել լուծումներ այն կրկին կյանքի կոչելու համար:

#### **Նպատակներ՝**

1. ուսումնասիրել Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու պատմությունը,
2. հավաքել տեղեկություններ և փաստեր,
3. արժևորել ազգային հոգևոր և նյութական ժառանգությունը, ձևավորել դրա պահպանման և փոխանցման գիտակցում, պատասխանատվություն,
4. նպաստել մեղիա-որոնողական հմտությունների և S2S միջոցներով աշխատելու կարողությունների զարգացմանը:

Խնդիր դրվեց ուսումնասիրել խոնարհված եկեղեցու հիմնադրման և գործունեության պատմությունը, եկեղեցու հետ կապված ավանդություններն ու ավանդազրույցները, գյուղի հնաբնակների՝ եկեղեցու հետ կապված հուշերի և տեղեկատվական աղբյուրների հիման վրա ամբողջացնել եկեղեցու պատմաճարտարապետական համալիր պատկերը և առաջարկել լուծումներ մշակութային այդ արժեքի պահպանման ու վերականգնման համար:

Նախագծային աշխատանքը կատարվել ու ներկայացվել է հետևյալ խորագրերով.

1. Կոտայքի մարզի Բալահովիտ գյուղ. անցյալն ու ներկան:

2. Հոգևոր-մշակութային կյանքը համայնքում:

3. Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու անվան ծագումը, հիմնադրման և գործունեության պատմությունը, ճարտարապետությունը, պահպանված բեկորները:

4. Խոսում են խաչքարերը. ձայներ անցյալից:

5. Խոնարհված եկեղեցու խորհուրդը և ուղերձը սերունդներին:

#### **Աշխատանքներն իրականացվեցին հետևյալ քայլաշարով.**

- Առաջին շաբաթ. թեմայի և առաջադրանքների քննարկում, աշխատանքի բաշխում, խմբերի ձևավորում:

- Երկրորդ շաբաթ. հետազոտության կազմակերպում՝ ըստ խմբերի: Խմբերն իրականացնում են հարցազրույցներ թեմային առնչվող անձանց հետ, կատարում թիրախային հարցումներ, ուսումնասիրություններ:

- Երրորդ շաբաթ. աշխատանքների նախնական տարբերակների ներկայացում, քննարկում, խորհրդատվություններ և առաջարկություններ:

- Չորրորդ շաբաթ. նախագծի վերջնական արդյունքների ներկայացում/շնորհանդես/, յուրաքանչյուր խումբ ձևավորում է իր թղթապանակը և աշխատանքային նյութերը, պատրաստվում ներկայացմանը:

Ձևավորվեցին աշխատանքային խմբեր՝ *բանահավաքներ, բանասերներ, պատմաբաններ, լուսանկարիչներ, մեդիագրագետներ:*

Առաջադրանքներն ըստ խմբերի՝ ուսումնասիրել տարածքը, մաքրել տապանաքարերն ու խաչքարերը աղբից և խոտածածկույթից, հանդիպում ունենալ տարածաշրջանի հոգևոր թեմի առաջնորդի, համայնքապետի հետ, կատարել

համապատասխան լուսանկարներ և ձայնագրություններ, համակարգել նյութերը, ստեղծել տեսանյութեր, ձայնվածքներ, սահիկաշարեր:

*Բանահավաքները* զրույցներ ունեցան գյուղի՝ եկեղեցու պատմությանը քաջածանոթ հնաբնականների հետ, որոնց հիշողություններում տակավին թարմ էին խոնարհված եկեղեցու հիշատակները: Զրույցեցին նաև նոր սերնդի ներկայացուցիչների հետ, որոնք իրենց ընտանեկան հիշողություններից տեղեկություններ հաղորդեցին եկեղեցու կյանքի մասին: Փաստահավաք աշխատանքների արդյունքում ստեղծվեց ու համակարգվեց մեծածավալ նյութ:

*Բանասերներն* ուսումնասիրեցին Բալահովիտ գյուղի պատմությունը, եկեղեցական կառույցների վրայի արձանագրությունները, բացահայտեցին գյուղի նախկին անվան ստուգաբանությունը (<https://www.almaany.com/en/dict/ar-en/%D9%85%D8%AD>), մշակեցին հավաքված նյութը, գրեցին հոդված, պատրաստեցին գրական-երաժշտական ինտեգրված տեսահոլովակ-կոմպոզիցիա:

*Պատմաբանները* տպագիր և էլեկտրոնային աղբյուրներից հավաքագրեցին Կոտայքի մարզի Բալահովիտ գյուղի պատմության և մշակույթի հուշարձանների ցանկը, Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու հետ կապված տեղեկություններն ու փաստերը, նաև ցայսօր պահպանված բեկորների վերաբերյալ (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=11757>). տարածքում կան տարբեր չափսերի ու ձևերի յոթ խաչքար, տասնութ տապանաքար, նախկին՝ Սուրբ Հովհաննես եկեղեցու սրբատաշ քարերից, ինչպես նաև սյան մույթ հիշեցնող մի քար: Շատ կարևոր է ծանոթանալ խնդիրներին, ներկայացնել եկեղեցու պատմությունը, ներկայիս կարգավիճակը:

*Լուսանկարիչները* կատարեցին եկեղեցու, տապանաքարերի ու խաչքարերի լուսանկարներ, նախատեսվեց ստեղծել վահանակներ՝ լուսանկարներով, որոնցում տարածքը մոլախոտերից ու աղբից մաքրելուց հետո առավել արտահայտիչ կերևան մոռացված պատմամշակութային արժեքները:

*Մեդիագրագետները* համակարգեցին նյութերը, ստեղծեցին տեսանյութեր, վեբ-կայք, ձայնվածքներ, սահիկաշարեր: Քարտագրեցին, դաստասեցին հավաքված նյութերը՝ նշելով աղբյուրը, հեղինակի ազգանուն-անունը, աշխատանքի խորագիրը,

վայրը, թվականը և այն կայքերը, որոնցից օգտվել են: Ամբողջական նյութը տեղադրեցին աշխատանքային պանակում՝ պարբերաբար հաշվետվություններ կայացնելով:

Նախագծի շրջանակներում աշակերտները հանդես եկան հետաքրքիր ստեղծագործական մտահղացումներով՝ միաժամանակ դրսևորելով իրենց նախասիրությունները, որը ապագա մասնագիտության ընտրության յուրահատուկ փորձ դարձավ: Ստեղծվեցին սոցիալական գովազդային հոլովակ, դպրոցի շնորհալի աշակերտների ձեռքով նկարված եկեղեցու նկարների, լուսանկարների և մանրակերտի ցուցահանդես կազմակերպվեց, ստեղծվեց գրքույկ՝ հավաքված տեղեկությամբ, նկարներով և ականատեսների հիշողություններով, աուդիո և վիդեո ձայներիցով: Մաքրվեց, բարեկարգվեց հանրային տարածքը, խնդրահարույց մի շարք հարցեր բարձրացվեցին: Աշխատանքը հանրայնացվեց, հրապարակավ ցուցադրվեց, տարածվեց էլեկտրոնային հարթակում, հասանելի դարձավ հանրությանը, առցանց քննարկվեց և մեկնաբանվեց:

#### ***Նախագծային աշխատանքի վերջնարդյունքներ՝***

- ձևավորվեց ինքնուրույն և համատեղ աշխատանքի մշակույթ. աշակերտները կարողացան աշխատել թիմում, ժամկետներում տեղավորվել, պատասխանատու լինել թիմային արդյունքի համար,
- նպատակ դրեցին, պլանավորեցին իրենց քայլերը, հետազոտեցին, համագործակցեցին,
- զարգացան սովորողների ստեղծագործական, ճանաչողական, գիտելիքի ինքնուրույն ձեռքբերման կարողությունները, ձևավորվեցին քաղաքացիական պարտքի ու պատասխանատվության զգացում, նախաձեռնողականություն,
- ձեռք բերեցին տեղեկատվական տարածքում կողմնորոշվելու կարողություններ՝ դրսևորելով տեղեկատվական աղբյուրների նկատմամբ քննական և ստեղծագործական մոտեցում, տեղեկատվական գրագիտություն,
- արժևորեցին ազգային մշակութային ժառանգությունը՝ գիտակցելով ազգային արժեքների պահպանման կարևորությունը, գնահատեցին ավագ սերնդի, ընտանիքի, համայնքի դերը,

- ճանաչեցին, ըմբռնեցին, արտահայտեցին, հաղորդակցվեցին, ստեղծեցին ու մեկնաբանեցին տարբեր փաստեր ու կարծիքներ:

### ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նախագծային աշխատանքի շնորհանդեսը կատարվեց դպրոցում՝ համայնքի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Աշխատանքը գնահատվեց ըստ սահմանված չափանիշների, որոնցում սովորողների ոչ միայն կրթական, այլև սոցիալ-մշակութային կարողունակություններն արժևորվեցին: Միջոցառման ավարտին աշակերտները խոստացան այսօրինակ աշխատանքները դարձնել ավանդույթ, ստանձնել եկեղեցու և գյուղի այլ հիշարժան վայրերի մաքրման ու պահպանման պարտականությունը, եկեղեցու տարածքում տեղեկատվական եռալեզու փոքրիկ վահանակներ տեղադրել, և միգուցե այն դառնա զբոսաշրջության գրավիչ վայր: Նախագծային աշխատանքի ուղերձը հստակ էր ու ներագրու. «Խոնարհված եկեղեցիները չեն լուր, նրանց քարերին դեռ պահպանված են շարականների աստվածային ելևէջների հնչյունները և մյուռոնի՝ անուշաբույր ու չարը հալածող բույրը, որոնք պատգամում են սերունդներին ճանաչել հոգևոր-մշակութային արժեքները և խոսեցնել ի լուր ամենքի»:

### ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աղայան Է. (1976), Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, «Հայաստան» հրատ.:
2. Դյուի Զ. (2013), Իմ մանկավարժական դավանանքը, Երևան, «Դպիր» հրատ.,  
[/https://issuu.com/susanmarkosyan/docs/john\\_dewey1/](https://issuu.com/susanmarkosyan/docs/john_dewey1/) դիտվել է 11.12.2023:
3. Հանրակրթության պետական չափորոշիչ/  
<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=149788/> դիտվել է 28.11.2023:
4. Պետական ցուցակ Հայաստանի Հանրապետության պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների. ՀՀ Կոտայքի մարզ:  
[/https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=11757](https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=11757) /դիտվել է 14. 12. 2023:
5. Վարդումյան Ս. (2005), Ժամանակակից մանկավարժական մոտեցումներ, Երևան, «Նոյյան տապան» հրատ.:

6. 40 սմարթ-էկրան 40 հանրակրթական դպրոցի. հայտնի են «Վիզուալ Հայաստան» զարգացման հիմնադրամի բարեգործական մրցույթ-ծրագրի հաղթողները / <https://visualarmenia.org/40-smarth-ekran-40-hanrkrthakan-dproci%E2%80%A4-haytni-en-vizual-hayastan-zargacman-himnadrami-baregortcakan-mrcuyth-tcragri-haghtoghnerh/uncategorized/> / ղիսվել է 18. 11. 2023:
7. Halpern D. (2013), [Teaching for critical thinking: A four-part model to enhance thinking skills](#). In The Teaching of Psychology (pp. 111-126). Psychology Press.
8. **Reimagining Our Futures Together (2021)**,  
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707/PDF/379707eng.pdf.multi>  
/ ղիսվել է 28. 11. 2023:
9. Translation and Meaning in Almaany English Arabic Dictionary  
<https://www.almaany.com/en/dict/ar-en/%D9%85%D8%AD> / ղիսվել է 18. 12. 2023:

## REFERENCE

1. **Aghayan E. (1976)**, Ardi hayereni bacatrakan bar'aran /Modern Armenian Explanatory Dictionary/, Yerevan, “Hayastan”.
2. **Dewey J. (2013)**, Im mankarjhan davananqy' /My Pedagogic Creed/, Yerevan, “Dpir” , Retrieved December 11, 2023 from  
[https://issuu.com/susanmarkosyan/docs/john\\_dewey1/](https://issuu.com/susanmarkosyan/docs/john_dewey1/).
3. Hanrakrt'owt'yan petakan chap'oroshich /State Standard for General Education/ RA. Retrieved November 28, 2023 from  
<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=149788>.
4. Petakan cowcak Hayastani Hanrapetowt'yan patmowt'yan & mshakowyt'i ansharjh howshard'aneri /State registration of immovable historical and cultural monuments/. Kotayk Province of RA . Retrieved December 14, 2023 from  
<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=11757>.
5. **Vardumyan S. (2005)**, Jhamanakakic mankarjhan motecowmner /Modern Pedagogical Approaches/, Yerevan, “Noyan Tapan”.

6. 40 smart'-e'kran 40 hanrakrt'akan dproci. haytni en «Vizowal Hayastan» zargacman himnadrami baregorc'akan mrcowyt'-c'ragri hagh'toghner'y' /40 smart boards to 40 public schools: Visual Armenia Development Foundation announced winner schools of charitable competition/. Retrieved November 18, 2023 from <https://visualarmenia.org/40-smarth-ekran-40-hanrakrthakan-dproci%E2%80%A4-haytni-en-vizual-hayastan-zargacman-himnadrami-baregortcakan-mrcuyth-tcragri-haghtoghnerh/uncategorized/>
7. Halpern D. (2013), [Teaching for critical thinking: A four-part model to enhance thinking skills](#). In The Teaching of Psychology (pp. 111-126), Psychology Press.
8. Reimagining Our Futures Together (2021), Retrieved November 28, 2023 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707/PDF/379707eng.pdf.multi>,
9. Translation and Meaning in Almaany English Arabic Dictionary. Retrieved December 28, 2023 from <https://www.almaany.com/en/dict/ar-en/%D9%85%D8%AD>

Грета Акопян, Софья Керопян

### Проектная работа как средство развития познавательных способностей учащихся

#### Заключение

*Ключевые слова и выражения:* проектная работа, сотрудничество, познавательные способности, церковь Святой Богородицы Балаовита, навыки 21-го века, преподаватель-фасилитатор, алгоритм работы, конечные результаты обучения, компетенции.

Педагогика участия и сотрудничества актуальна для всех уровней образования, а также для всех образовательных учреждений. Сегодня одним из важнейших вопросов образования является перенос знаний в жизнь. С этой точки зрения весьма оправдана и актуальна организация работы по методу проектов.

В данной статье рассматриваются теоретические и практические вопросы

проектного обучения. Анализированы цели, принципы, формы реализации проектного обучения. Сделана попытка классифицировать типы проектной работы, сформулировать определение учебной проектной работы, указать ее особенности, детализировать роль и функции педагога в процессе проектной работы. Обоснована важность проектного обучения в рамках стандартных требований формирования компетенции учащихся 21-го века.

Описан пример проектной работы, проведенный в Балаовитской средней школе Котайкского марза. Описаны также содержание, процесс, алгоритм действия, основные направления и конечные результаты данной проектной работы. Утверждается, что проектное обучение, как образовательная технология, предполагает интеграцию психолого-педагогических, предметных и методических знаний учащихся.

*Выводы:* проектное обучение способствует развитию умения ставить познавательные цели и находить альтернативные пути их реализации, обеспечивает формирование информационной культуры, развитие коммуникативных способностей, гибкости, самостоятельности и уникальности мышления. Результатом реализации метода проектов, который способствует выявлению взаимосвязей элементов логики научного исследования, является развитие творческих познавательных способностей.

Greta Hakobyan, Sofya Qerobyan

### Projects as a way of developing learners' cognitive abilities.

#### Conclusion

*Key words and expressions:* project work, cooperation, cognitive abilities, Holy Theotokos Church in Balahovit, skills of the 21<sup>st</sup> century, facilitator teacher, workflow, education final results, competations.

Participatory and cooperative pedagogies are relevant to all levels of education, as well as to all educational settings. Today one of the most important issues of education

is the transfer of knowledge to life. From this point of view, the organization of works in the field of education through the project method is highly justified. Theoretical and practical issues are considered in the article. The goals of project learning, ways of implementation are analyzed. We have tried to classify project works with a certain logic formulate, the definition of educational project work, point out its features, specify the role and functions of the teacher. There is also justified the importance of project-based learning of the 21<sup>st</sup> century skills within the framework of standard requirements for students' competence formation.

An example of project work implemented in Balahovit secondary School is described in detail. The content, process and structure of the work are characterized. The main points and final results are also indicated. It is justified that as a educational technology, planned learning implies the integration of learner' psychological, pedagogical, subject and methodical knowledge.

*Conclusions:* project-based learning contributes to the development of the ability to set cognitive goals and find alternative ways of their implementation, ensures the formation of information culture, the development of communication skills, flexibility, independence and uniqueness of thinking. The result of the implementation of the project method, which helps to identify the interrelations of the elements of the logic of scientific research, is the development of creative cognitive abilities.

**Գրեալ Հակոբյան** - Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ մանկավարժության ամբիոնի դոցենտ: Գիտական հետաքրքրությունները՝ անձի հոգևոր զարգացում, սովորողների գիտելիքների գնահատման նորագույն միջոցներ, ակմեոլոգիայի, ուսուցիչների վերապատրաստման արդի հիմնախնդիրներ, մանկավարժական պրակտիկայի կազմակերպման մեթոդաբանական հարցեր, կրթության փիլիսոփայության հիմնահարցեր, մանկավարժական հետազոտությունների մեթոդաբանություն,

Էթնոմանկավարժություն: Հեղինակ է ուսումնամեթոդական 5 ձեռնարկի և 77 գիտական հոդվածի:

[hakobyangreta@gmail.com](mailto:hakobyangreta@gmail.com)

**Սոֆյա Քերոբյան** - Կոտայքի մարզի Բալահովտի Ի. Վիրաբյանի անվան միջնակարգ դպրոցի հայոց լեզվի և գրականության առաջին աստիճանի տարակարգի ուսուցչուհի, Հումանիտար առարկաների մասնախմբի ղեկավար: Հեղինակ է տպագրված մեկ գիտական հոդվածի:

[sofya.qerobyan@mail.ru](mailto:sofya.qerobyan@mail.ru)

**Грета Акопян**- кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики АГПУ им. Х Абовяна. Научные интересы: Духовное развитие личности, новейшие средства оценивания знаний учащихся, современные проблемы акмеологии, переподготовки учителей, методологические вопросы организации педагогической практики, вопросы философии образования, методология педагогических исследований, этнопедагогика. Является автором пяти учебно-методических пособий и 77 научных статей.

[hakobyangreta@gmail.com](mailto:hakobyangreta@gmail.com)

**Софья Керобян** - Учительница первой категории армянского языка и армянской литературы Балаовитской средней школы им. И. Вирабяна Котайкского марза, председатель методобъединения гуманитарных предметов. Является автором напечатанной научной статьи.

[sofya.qerobyan@mail.ru](mailto:sofya.qerobyan@mail.ru)

**Greta Hakobyan**- PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Chair of Pedagogy Kh. Abovyan ASPU. Scope of Academic Interests: Individual's spiritual development, modern means of assessing learners' knowledge, current issues in acmeology and teacher training, methodological issues in organising pedagogical internship,

philosophy of education, methodology of pedagogical research, ethnopedagogy. Author of five educational-methodological manuals and 77 scientific articles.

[hakobyangreta@gmail.com](mailto:hakobyangreta@gmail.com)

**Sofya Kerobyan** - A first degree category teacher of Armenian language and literature in the Secondary School of Balahovit after I. Virabyan, Marz Kotayq. The head of the department of humanities. Author of one published scientific article.

[sofya.qerobyan@mail.ru](mailto:sofya.qerobyan@mail.ru)